

Limes fietsroute - langs de noordgrens van het Romeinse Rijk, van Noordzee naar Zwarte Zee, deel 1 Katwijk – Regensburg,

Wijzigingen en aanvullingen bij de 2^e druk uitgave 2005, bijgewerkt tot maart 2010.

Opgesteld door de routemaker / auteur Clemens Sweerman.

De wijzigingen zijn opgenomen in de geheel vernieuwde 3e druk van april 2010.

Zie voor latere aanvullingen de blz. wijzigingen bij de 3e druk 2010.

Algemeen

Blz. 10 Om inspirerende overblijfselen van de Romeinse Limes voor publiek meer zichtbaar te maken, was een Limes-bureau opgericht dat informatiemateriaal heeft uitgebracht en ontwikkelingen publiceerd op:

www.limes.nl Het bureau is eind 2009 echter opgeheven en de voortzetting van de informatieve website op termijn onzeker. Zie ook www.castellumhogewoerd.nl

Zo werd een Limeskaart van Nederland uitgebracht en een spel 'Op zoek naar de Limes', waarbij de antwoorden op locaties aan de fietsroute gevonden kunnen worden. Nog enkele stuks bij VVV verkrijgbaar. Verder verschaft een brochure meer informatie over de limes op de provinciale fietsroute 'Fietsen langs de Romeinse Limes', tussen Woerden en Wijk bij Duurstede.

De provincie Zuid-Holland geeft een drietal brochures met fietsroutes uit langs Romeinse historie in het kader van het themajaar 2009. Een daarvan, 'Fietsen langs de Limes', biedt een rondje Katwijk - Leiden - Sassenheim - Noordwijk, en een andere langs het kanaal van Corbulo. www.levedelimes.nl

Fort Wierickeschans gelegen aan de Limesroute traject 1 km 41 (*terug km 168*) wordt gerestaureerd en een deel is ingericht als bezoekerscentrum van het Groene Hart, met een expositie die naast natuur, de Hollandse Waterlinie en de landschappen ook enige aandacht wijdt aan de Romeinse periode.

Het Duitse deel van de Limes staat sinds 2005 op de Unescolijst van werelderfgoed.

Blz. 22 **Vervoer met fiets** De City Night Line slaaptrein tussen Amsterdam en Wenen rijdt niet meer in 2010.

De Euro Night slaaptrein vertrekt vanuit Wenen Westbahnhof en rijdt vanaf Passau over Neurenberg naar Hannover, waar je in de vroege ochtend overstapt op de internationale trein naar Hengelo, Deventer, Amersfoort en Schiphol. Reserveren kan tot een dag vooraf, maar is in het hoogseizoen te krap. Daarbij is een internationaal fietskaartje nodig. Tip voor doorfietsers: reserveren kan op het station van Klosterneuburg, aan de route deel 2 (net vóór Wenen).

Een andere City Night Line rijdt vanuit München iedere dag naar Arnhem, Utrecht en Amsterdam.

Voor actuele verbindingen zie www.db.de, www.treinreiswinkel.nl. of www.fietsvakantiewinkel.nl

Romeinse historie en interessepunten

- Kaart 1 km 5 Valkenburg: het Castellumplein voor de kerk is omgebouwd tot parkeerplaats, waarbij de tufstenen muurtjes van de Romeinse Zuidpoort zijn geruimd, tot ongenoegen van omwonenden. De bronzen plaat rest nog (Hoezo bestuurlijke aandacht voor ons historisch Cultureel Erfgoed).
- Kaart 2 km 16: de Sparwinkel in de Hoofdstraat was in 1936 de allereerste die werd geopend. Er is nu een klein particulier museum met overzicht van historie en promotie. Open op vr. en za. 10-17 uur.
- Kaart 3 km 29 Alphen a/d Rijn: in het nieuwe winkelcentrum Castellumplein bevinden zich o.a. voor de H&M winkel vergrote afbeeldingen van Romeinse munten in het plaveisel en koppen van Romeinse heersers aan de gevels.
- Kaart 4 Woerden: De nieuwe ondergrondse parkeergarage Castellum toont beneden enkele afbeeldingen en voorwerpen van de Romeinse historie: ingang voetgangers aan Groenendaal bij de markt, maar je moet wel zeer ongezonde benzeendampen trotseren.
- Kaart 5 km 63,5 (*terug km 146*) Bij de rotonde staat de Bouwloods, waar als werkproject een volledig varende kopie werd gebouwd van het Romeinse schip dat werd opgegraven. Dit schip maakt in de zomer rondvaarten. In 2010 is begonnen aan een Romeinse houten wachttoren. Aan de andere wegzijde bij het natuureducatiecentrum, duiden rode dakpanscherpen een stuk Limesweg aan, met na ca. 100m de contouren van een Romeins badhuis. Op dit terrein wordt in de komende jaren een deel van het Castellum weergegeven.

Duitsland

- Kaart 11 km 166 (*terug km 43*) Keeken bezit een bezoekers-informatiecentrum over de vorming en bewoning van het rivierlandschap, Spicker 45, geopend op di. za. en zon- en feestdagen.
- km 174 (*terug 38*): aardig klein dorpsmuseum Forum Arenacum, alleen open op zon- en feestdagen.

- Kaart 13 Xanten APX: De Romeinse Thermen zijn aangevuld met een soortgelijk en erg groot gebouw, waarin het nieuwe Römer Museum is gevestigd met een aansprekende presentatie. Ingang Siegfriedstraße. In Xanten zelf wordt een nieuw centrum geopend rond de Nibelungensage: Nibelungen(h)ort.
- Kaart 20 km 86 (*terug km 141*) tussen het fp en Am Röttgen staat vóór de brug bij Am Reckberg een gereconstrueerde Romeinse wachttore.
- Kaart 24 km 178,5: in Rolandseck is in het bijzondere voormalige station het Arp kunstmuseum gevestigd.
- Kaart 25 km 197 (*terug km 33,5*) Met het veer is een uitstapje mogelijk naar *Rheinbrohl* aan de overkant. Ongeveer 200 meter na de aanlegkade staat een gereconstrueerde Romeinse wachttore. In Arienheller bij Rheinbrohl is op de Westerwald-Limes een nieuw belevenismuseum gebouwd, met op het buitenterrein een Vicus en nagebouwde ambachtswoningen, plus een Romeinse heimachine op ware grootte: *Römerwelt - am Caput limitis, Arienheller 1*.
- Kaart 36 km 168-171 (*terug km 22,5*): kort na het model van de planeet Jupiter staat een gedenksteen op de plaats waar een Romeinse stenen brug over de Main heeft gelegen naar Groß-Krotzenburg.
- Kaart 49 Weissenburg. Naast de Andreaskirche is een nieuw centraal Limes informatiecentrum van Bayern gevestigd, met beneden het uitgebreide Römermuseum, voorzien van film en computeranimaties.
- Kaart 54 km 145 (58) Oberhofen: aan het fp wordt een prehistorische Hallstatt-nederzetting gereconstrueerd.

Taanus alternatief

- Kaart 58 km 15 Bad Ems: het Romeinse stenen Castellum lag op de plaats van de Evangelische kerk, iets hogerop de oever. Een Kleincastellum lag als bruggenhoofd op de plek van het stationsplein. Romeinse vondsten uit Bad Ems, Marienfels en Holzhausen bevinden zich in het Stadtmuseum.
- Kaart 59 km 39: in Pohl wordt een Kleincastellum herbouwd en ingericht als Limes bezoekerscentrum.

Wijzigingen in de route

traject 1

- Kaart 2 km 15,5 Leiderdorp: door werk snelweg na het viaduct A4 ↑ Hoofdstraat blijven volgen tot km 16,5.
- Kaart 3 Op de Raadhuisstraat de bochten volgen, gaat vanzelf over in Paltrokmolen.
- Kaart 4 km 48,5 Woerden: bij pleintje ↗ de Rijnstraat ingaan.
km 51,5 geen stopl. meer bij kruising, fp wordt na 100 m Breeveld.
- Kaart 5 km 63,5: 100 m vóór rotonde nieuwe brede vw kruisen (*terug km 146,5 Aalendorperweg, kruis vw*).
Een deel van de route is verlegd vanwege de aanleg van de nieuwe snelweg A2.
km 66: einde Groenedijk nu → Hoge Weide, na 100m ← Burgemeester Verderlaan (LF 4a volgen)
km 66,5: einde ← Zandweg langs Leidse Rijn, na 100m brugje ← Rijksstraatweg, onder A2 enz.
(*Terugroute bij km 142,5: na afrit einde fp op vw ←, na 300m onder A2 ↑, na 400m ↗ brugje Zandweg, na 100m → Burg. Verderlaan, km 143,5 einde → Hogeweide, na 100m ← Groenedijk volgen*).
- Kaart 6 km 70 Het Centraal Station van Utrecht wordt de komende jaren verbouwd, omleidingen mogelijk.
- Kaart 8 km 119,5 Kesteren: na 150m bij rotonde 2e → fp langs Spoorstraat.
km 84,5 terug moet zijn km 85,5 met bord Eldik.

Duitsland

- Kaart 11 km 171 in Düffelward nauwkeuriger omschrijving: 300m na het kruispunt ↗ dijk af, enz.
- Kaart 13 blz. 58 *Op routevariant over Vynen: km 204 nu rotonde →, km 208 aan overzijde van vw → fp, na 100m stopl. overzijde nieuwe B57 ← fp.*
na 1 km bij stopl → langs toegang Romeins Park, stopl op kp ↑ naar centrum Xanten.
km 208: kruis nieuwe vw, fp langs Romeinse Thermen (*terugroute bij km 2 kruis vw*).

Traject 2

- Kaart 17 km 54 tussenvoegen: na onder spoor meteen stopl. vw kruisen, dan ↗ Augustastraße, km 55,5 na onder brug fp langs vw volgen, bij km 56,5 stopl. rechtdoor, km 57,5: bij stopl. fp naar linkerkant van de weg. Het kaartje toont geen nieuw aangelegde wegen.
Terug km 176: bij stopl. ↑ Uerdingen, km 177 onder brug bij stopl ↗ Düsseldorfer Straße, wordt later Am Wallgarten, Augustastraße.
- Kaart 18 *Terug km 160 op dijk langs ▲ dan bij km 164 na linkerbocht → op dijk, km 165 onder viaduct, (de tussenliggende km-aanduiding vormen een ommetje beneden langs de oever).*
- Kaart 19 km 81 Neuss: fp door park, einde ← fp volgen, op vw →, stopl ↑ Augustinusstraße.
km 81,5 stopl links fp andere wegzijde, vóór volgende stopl. linksaf Hammfelddamm, enz.
km 86 2e regel: na 150m omhoog 2e fp linksaf.
- Kaart 22 km 133,5 in Rodenkirchen fp langs oever blijven volgen.
- Kaart 23 km 161 op kp rechtdoor, na 200m links fp ri Bonn-centrum.

- Kaart 24 km 185,5 (*terug km 44*) in Remagen is een stukje voetgangersgebied aangelegd.
 Kaart 27 km 1-2 (*terug km 191-192*): De Rheinpromenade in Koblenz wordt heringericht voor de Gartenschau 2011, een mogelijke omleiding biedt tegelijk bezichtiging van de Altstadt.

Traject 3

- Kaart 30 km 65 Bingen: na brug (Nahe) ← meteen → weg volgen fietsers ri Mainz, km 67,5 nu ↑ langs oprit viaduct fp volgen ri Mainz, (*terug km 124,5 ↖ fp onder viaduct en ↑ langs nieuwe Kolonade*)
 km 78,5 ↙ pad onderlangs dijk volgen ri Mainz, na 500m over nieuwe uitwateringssluits. (*terug km 113,5 over nieuwe uitwateringssluits, km 114 ↘ fietsers ri Bingen*)
 Bij extreem hoge waterstanden wordt het pad hier afgesloten met een omleiding.
 Kaart 31 km 92,5: na 350m = na bocht → fp door hekje, na km 93,5 is het pad slecht, zonder borden.
 Kaart 33 km 119: het alternatief voor fietskarren volgt de bordjes R3 over de Mainbrug bij Sindlingen. Geen obstakels, wel veel gekronkel, hellinkjes en herrie langs de snelwegen bij Schwanheim. Weer aansluiting op de Limesroute bij de spoorbrug bij km 137. (*terug bij km 56,5 ↑ oever volgen en na 6 km na onder autowegbrug ← R3 volgen tot Eddersheim*)
 Kaart 36 *Terug km 23,5 - 28,5 en 29,5*: bordjes ri Frankfurt zijn nu ri Hanau, km 39 is nu ri Offenburg.

Traject 4

- Kaart 39 km 37 einde bij ■ →, na 500m → kruis spoor, → onder viaduct richting Miltenberg, km 39,5 ↗ Hauptstraße naar centrum **Miltenberg**, km 40 op de Markt bij kerk ← na 50m op hoofdweg →, na 50m ← oversteken en fietsroute oever volgen langs parkeerterrein, km 40,5 onder Mainbrug ↑, km 41 naar andere wegzijde fp langs Lidl, ← tunneltje, onder brug, km 41,5 → fietsers ri Eichenbühl, verder volgens bestaande tekst. *Terug: km 170 einde ← fp onder brug, fietstunneltje → langs Lidl, km 170,5 oversteken naar fp andere zijde hoofdweg, km 171 onder Mainbrug blijven volgen.*
 Kaart 41 km 76,5 (tussenvoegen) bij zuiveringsinstallatie linksaf asfalt volgen.
 Kaart 42 km 111,5 *terug*: om het koepeltje eerst links en dan rechts, bij stopl. rechts naar brug (Tauber).
 Kaart 43 km 114 nieuwe situatie: in bocht ↑, kruis vw. km 121 Röttingen, op vw ↑ en in bocht ↑ en aan einde dorp ↗
 Kaart 44 km 136,5: na 500m moet → zijn, klimmetje 9%.
 Kaart 46 km 192 begin Weidendorf einde fp ↖, na 400m einde dorp ↑ fp naar kerk.
 Kaart 47 km 200 geen vw meer, nu → Altmühlweg door poort volgen. km 212 Gunzenhausen: linkerbocht = bij bord éénrichting verkeer.

Traject 5

- Kaart 49 km 168,5 *terug*: bedoeld wordt aan het einde van Treuchtlingen asfaltweg links volgen.
 Kaart 51 km 81,5 en 83,5 bordjes veranderd, ri Pfünz schrappen uit de aanwijzing.
 Kaart 52 km 111,5 nu ↑ klimmetje over HSL-spoor, 112 onder A9, rotonde ↑ (= 3^e →) Kinding. *Terug km 89*: na 200m rotonde ↑ (= 2^e →), onder A9 en over HSL-spoor naar Ilbling.
 Kaart 54 km 134 na brug (Main-Donaukanaal) fp door tunneltje. km 136: na tunneltje → en bocht links gravelpad,
 Kaart 55 km 152,5 Riedenburg: na 250m ← en 3x over fietsbrug. km 162,5: onder brug ↑, na sportveld → over brug (zijwater), → fp blijven volgen. km 168: ↖ omlaag asfaltweg = Am Obern Zweck, telkens iets schuin rechts aanhouden: Friedhofstraße, Pfaffenbergerstraße, Am Grabfeld.
 Kaart 56 km 172,5: nu onder viaduct ↗ gravelpad langs de Donau volgen (niet meer over vw). volgen, in Herrnsaal bij kerkje → Stiftstraße en → Lange Gasse volgen tot km 176 op vw → km 178 op vw schuin rechts, na 400m schuin rechtsaf oeverweg volgen (camping), *Terug km 28 einde dorp Kapfelberg schuin links fp Donauradweg volgen.*
 Kaart 57 km 184,5 langs Oberndorf en Unterirading zijn fietspaden langs de oever aangelegd. km 201,5: onder A93 ↖ langs stuw onder brugje, oeverpad blijven volgen.

Traject 6 alternatief Taunus

- Kaart 58 km 15,5: Bad Ems, na kerk met bocht rechts, brug (Lahn) meteen ← Wilhelmsallee, km 16,5: stopl is nu op vw → enz.
 Kaart 59 km 42: moet na kerk zijn, km 48: ↗ landweg (negeer verbod), geen richtingbord, km 48,5 op vw →
 Kaart 60 km 86,5 Idstein: rotonde ↑ over spoor, na 250m rotonde ← km 87,5: in bocht na minirotonde → door voetg. gebied lopen.
 Kaart 61 km 87,5: na het pleintje op kp → Weiherwiese,

- km 88,5: ri Krankenhaus staat nu in andere richting, volg Rossertweg - Heftricherstraße,
 km 103: bij het bospad staat Hünenstraße.
 km 112,5: ↑ pad volgen ri Saalburg,
 km 113,5 ↑ (10m links is Limeswal zichtbaar, pad aldaar is echter slecht)
 km 114,5 kp ← pad ri Saalburg, klimmetje, na 200m einde → afdaling, wordt asfalt, volgen.
 Kaart 62 na de hiervoor vermelde afdaling verder op de route bij km 120 Saalburg.
 Kaart 63 km 142,5 is nu een rotonde.
 km 159,5: na heuveltje ←
 Kaart 64 km 164: na bocht → Schulstraße.
 Kaart 65 km 181: Erlensee, 2x op rotonde ↑

Traject 7 alternatief Anlautertal.

- Kaart 66 km 14,5: ← ri Enslingen, na 100m → ri Gersdorf.
 Kaart 67 km 18,5: op spl ↗ ri Titting, na 50m ↗
 km 30: Altdorf, brug (Anlauter), einde op vw ← (i.p.v. rechts)
 km 39: → Ringstraße ri Kinding, km 39,5 onder A9 → ri Eichstätt,
 km 40,5: einde op vw bij tankstation ← **Kinding** (= aansluiting op hoofdroute)

Aanvullingen bij kampeerterrinen

- Kaart 3 Minicamping Polderflora ligt voorbij het Archeon: bij aansluiting Goudse Schouw oversteken.
 Kaart 6 km 88 (*terug km 128*) Minicamping De Vliert, Rijsbruggerweg 2, Bunnik, op afslag 500m zuidelijk.
 Kaart 8 km 124 (*terug km 84*) de camping in Ochten neemt geen tentkampeerders op.
 Kaart 10 km 150 (*terug km 58*) *Persingen*, 3km oost, boerderijcamping De Wijde Blick, Persingsestraat 17.

Duitsland

- Kaart 13 km 209 Xanten: in *Wardt* is geen natuurvriendenhuis meer met een kampeerterrintje (blz. 181).
 Kaart 25 km 186 (*terug km 43,5*) deze camping is duur.
 km 197 (*terug km 33*) de ▲ in Vinxtbachtal heeft een fietsersveldje met een tafel en een afdak.
 Kaart 27 km 22 (*terug km 169*) de camping ligt niet in Boppard zelf, maar noordelijker bij Spay.
 Kaart 36 km 160,5 (*terug km 32,5*) het clubkampeerterrin raakt ontvolkt: vaak gesloten en niemand aanwezig.
 Kaart 43 nieuwe ▲ Schwabenmühle in *Laudenbach 3 km zuid*, Weikersheimerstraße 21, van 26/4 tot 30/11.
 km 113 (*terug km 97*): geen ▲ bij genoemde boerderij, wel B&B.
 km 120 (*terug km 90*) ▲ alleen bestemd voor kampeerwagens.
 Kaart 51 km 72 (*terug km 123*) Eichstätt: de camping is opgeheven.
 Kaart 57 km 201: Regensburg: ▲ kampeerveldje bij gebouw Kanuclub, aan de route, 2 km van centrum.
 Kaart 59 km 43: er is geen camping.

Traject 6 alternatief Taunus

- Kaart 60 km 86 In Idstein is de stadscamping opgeheven.
 Kaart 61 km 107 geen kampeerplaats meer bij Steinkopf, natuurvriendenhuis tijdelijk gesloten.
 Kaart 64 km 180 Erlensee: naar camping Erlensee op rotonde ↑, op fp vw ←, bij stopl. staat een bordje.
 Kaart 65 km 183 er is een camping in Noord Rodenbach: het hek is beperkt open, kamperen wel mogelijk.
 km 192 de aangeduide camping ligt bij Kahl-Großwelzheim, afslaan bij km 194.
 km 194 Kahl: ▲ aan de monding van de Kahl bij watersportvereniging, aan de route.

B&B, pensions, hotels wijzigingen en aanvullingen

- Algemeen: Duitse 🏠 hebben kamerprijzen voor gasten boven 27 jaar flink verhoogd tot doorsnee B&B niveau.
 Kaart 3 km 42 (*terug km 167*) Nieuwerbrug: B&B De Appeltuin, Weijpoort 12 (aan de route) tel. 06-55718347.
 Kaart 11 km 171 (*terug km 40*) Düffelward: B&B Hasenkath am Deich, Grindweide 3, tel. 02821-7134512.
 km 167 (*terug 44*) Keeken: B&B Gästezimmer Schmiedhausen, Düffelgaustraße 83, tel. 02821-3545.
 Kaart 15 km 41 (*terug km 190*) Asberg, hotel Asberger Hof, Asberger Straße 199, tel. 02841-51170.
 Kaart 26 km 213 (*terug km 16*) in Weissenturm B&B fam. Milles, Steinacker 24, tel. 02637-5247.
 Kaart 37 km 193 (*terug m 211*) de jeugdherberg in Aschaffenburg is definitief gesloten.
 Kaart 40 km 68 (*terug km 144*) in Schweinberg B&B Gashof Grüner Baum, aan de route.
 Kaart 41 km 81 (*terug km 129*) *Tauberbischofsheim*, de Jeugdherberg is gesloten.
 Kaart 42 km 92 (*terug 110*) Bad Mergentheim: B&B fam. Kalipp, Maurus-Weberstraße 41, tel. 07931-41372.
 km 103 (*terug 109*) Igersheim: Heckenwirt heeft geen B&B meer,
 vervangend B&B adres: Maria Stosiek, Bahnhofstraße 28, tel. 07931-43319.

km 105 (*terug 106*) Markelsheim: B&B Marianne, fam. Schieser, Nonnenstraße 10, tel. 07931-42213.

Kaart 43 km 112 (*terug 97*) Weikersheim: B&B Altes Torhaus, I. Mayer, Hauptstraße 1, tel. 07934-8633.

Kaart 45 km 170 (*terug 41*) Jochsberg, B&B Brauerei Anneliese Reindler, Am Ring 5, tel. 09823-203.

Kaart 46 km 178 (*terug 33*) Neunstetten, Radlerherberge in vroegere school, Pfarrgasse 2, (sleutel F. Regner).

km 186 (*terug 25*) Rauenzell, Gerda Sieber, Röserstraße 8, tel. 09825-5323.

Kaart 57 km 202 Regensburg: aanvulling B&B Ursula Goldbach, Ostengasse 11, tel. 0941-5997276.

B&B Hottentotten Inn, Auweg 1a, tel. 0941-6909999.

Traject 6 alternatief Taunus

Kaart 60 km 86 Idstein: B&B Bauernstube: nieuw tel. nr. 06126-227420, 1,5 km oostelijk na klimmetje.

Kaart 61 km 93,5 Heftrich: (aanvulling) B&B in Gasthof Zum Taunus, linksaf aan de hoofdstraat.

Kaart 62 km 122 Oberhain: Gasthof zum Engel, Chr. Brunner, Saalburgstraße 15, tel. 06081-5444.

Kaart 64 km 180 Erlensee: hotel Römerhof, Limesweg 15, heeft een ander tel. nr. 06183-73331.